

Tvangslovsutvalget

Foreslår felles lov mot tvang

Per Halvorsen
journalist

– Med det nye lovforslaget styrkes tjenestenes plikt til å tilby nødvendige tiltak for å unngå tvangsbruk, sa jusprofessor Bjørn Henning Østenstad da han presenterte utredningen «Tvangsbegrensningsloven» tirsdag 18. juni.

Diagnosnøytralt inngangskriterium til tvang, styrket rett til å reservere seg mot medisiner, styrket rettsvern for barn under 16 år og forbud mot beltelegging tre år etter lovens ikrafttreden.

Slik lyder en håndfull av de foreslåtte reformene i den telefonkatalogtykke utredningen som ble overrakt helseminister Bent Høie i regjeringskvartalet i Oslo 18. juni.

Ett år på overtid presenterte utvalget resultatet av sin gjennomgang av tvangsreglene i helse- og omsorgssektoren. I dag er disse reglene fordelt på fire regelsett; psykisk helsevernloven, pasient- og brukerrettighetsloven, helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 og 10. Utvalget har samlet seg om et forslag til et felles lovverk.

FELLES TVANGSLOV Tvangslovutvalgets leder, jusprofessor Bjørn Henning Østenstad (til høyre), overleverer NOU 2019:14 til helse og omsorgsminister Bent Høie.

Sterk plikt til å forebygge

- Dagens lovverk er fragmentert og undergraver den helhetlige arbeidet rundt pasienten, sa Østenstad.

Ikke bare er plikten til å forebygge tvang en rød tråd i utredningen, mener han: I den felles loven presiseres det også at institusjonen har plikt til å legge til rette for minst mulig bruk av tvang.

I dagens lovverk inngår en formulering om at frivillighet skal være forsøkt «hvis det ikke er åpenbart formålsløst». I den nye loven er formuleringen fjernet. Blir tvangslovutvalgets forslag en realitet, skal frivillighet være forsøkt uansett. Frivilligheten skal dokumenteres og pasienten ha vært gitt støtte til å kunne utøve beslutningskompetanse og medvirkning.

I lovforslaget defineres tvang som å overvinne motstand. Motsetter personen seg tiltaket, ved å si nei, riste på hodet, vegre seg fysisk, eller på annen måte gi uttrykk for at hen motsetter seg tiltaket, er det en tvangssituasjon som omfattes av lovgivningen.

Diagnosenøytralitet

I dagens psykisk helsevern-lov er diagnosen «alvorlig sinnslidelse» kriteriet for å bli gjenstand for tvangsbehandling. I lovforslaget som nå foreligger, er inngangskriteriet diagnosenøytralt og erstattet med «beslutningskompetanse» i kombinasjon med behandlingsbehov.

Østenstad sier til Psykologtidsskriftet at prinsippet om diagnosenøytralt inngangskriterium har vært grundig diskutert i utvalget.

- Ved å gå bort fra diagnosene snur vi problemstillingen når det gjelder tvang på hodet. Vi vrir forhåpentligvis tankesettet til behandlingspersonalet over mot å ta utgangspunkt i den enkeltes hjelpebehov. Det håper vi vil påvirke hele den faglige diskusjonen om tvang, sier han.

Diagnoser nevnes noen steder i loven, der bestemte problemstillinger blant annet knyttet til behandling av personer med spiseforstyrrelser og gravide rusmisbrukere har gjort det nødvendig, ifølge utvalgslederen.

Sikre menneskerettigheter

Østenstad sier at et av formålene med den nye loven er å sikre at menneskerettigheter og menneskeverd blir respektert, at alle inngripende tiltak skjer i samsvar med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper, og å fremme faglig og etisk forsvarlighet i tjenestene.

- Det har vært særlig viktig å ta hensyn til barns rettigheter, både som pårørende og pasienter, sier han.

Forslag i den nye loven:

- Personer som tidligere har vært psykotiske og har blitt behandlet med antipsykotiske legemidler skal ha rett til å reservere seg mot fremtidig behandling med legemidler.
- Kontrollkommisjonen avvikles og erstattes med tvangsbegrensningsnemnder.
- Forbud mot mekaniske tvangsmidler, som beltelegging, tre år etter lovens ikrafttreden.
- Styrket rettsvern for barn under 16 år, som til nå har vært prisgitt foreldrenes samtykke til tvang: Ved tiltak som er særlig inngripende og der det er motstand fra barnet, svekkes mulighetene til utelukkende å basere seg på foreldresamtykket.
- Ved akutt fare for personens eget liv og helse, og fare ved for andre (nødverge), kan det besluttes og gjennomføres skadeavvergende tiltak, om nødvendig med bruk av tvang.

Psykologtidsskriftet kommer tilbake med en bredere dekning av tvangsbegrensningsloven i sine papirutgaver.

